

Zjednotenie Talianska

Po napoleonských vojnách sa Apeninský polostrov vrátil do stavu územnej rozdrobenosti. Severná časť bola s výnimkou Sardínskeho kráľovstva (zahŕňalo územia Savojska, Nizzy, Piemontu, Janovska a Sardínie) pod rakúskym panstvom. V Lombardsku a Benátsku vládol priamo rakúsky cisár, príslušníci habsbursko-lotrinského rodu vládli v Modene a v Toskánsku a aj Parma bola celkom závislá na Rakúsku. V strednej Itálii jestvoval pápežský štát. Na zaostalom agrárnom juhu v Kráľovstve oboch Sicílií (v Neapolsku a na Sicílii) vládli španielski Bourbonovci.

Hnutie za zjednotenie Talianska bolo od počiatku spojené s úsilím o liberalizáciu politických a hospodárskych pomerov. Postupne sa v ňom vykryštalizovali dva tábory. Prvou iniciatívou bolo Mazziniho hnutie Mladá Itália. Takmer paralelne vznikala názorovo opozitná skupina umiernených.

K prvému politicky významnému pokusu o zjednotenie došlo počas revolučných rokov 1848 – 1849. Sardínsky kráľ Karol Albert vyhlásil v marci 1848 na naliehanie predstaviťa skupiny umiernených C. Cavoura vojnu Rakúsku. Od konfliktu sa však dištancoval pápež Pius IX., s ktorým sa spájali nádeje na zjednotenie. Hlavným adeptom na zjednotenie sa tak stal politicky i hospodársky vyspelý Piemont na čele s domácou savojskou dynastiou. Rakúšania však potvrdili svoje panstvo na severe víťazstvom pri Custozze. Porážkou pri Novare na jar 1849 sa skončil aj druhý pokus Karola Alberta, ktorý následne abdikoval v prospech svojho syna Viktora Emanuela. (Bližšie viď kapitola Revolučná vlna 1848 – 1849 v Európe.)

Napriek porážke národného hnutia v revolučných rokoch, počas ktorých popularita obidvoch politických táborov kolísala, nevznikla žiadna tretia alternatíva. Z revolúcie sa ale obe skupiny poučili a ich program sa viac či menej modifikoval a prispôboval meniacim sa pomerom.

Mazziniho presvedčenie o tom, že situácia ostala výbušná, sa nezmenilo. Uvedomil si však potrebu väčšej jednoty a súhry medzi jednotlivými hnutiami či už na Apeninskom polostrove alebo v celej Európe. Za týmto účelom bol v roku 1850 v Londýne založený ústredný európsky demokratický výbor. Mazzinimu sa v rokoch 1850 – 1853 podarilo v severnej a strednej Itálii obnoviť organizačnú štruktúru prívržencov jeho koncepcie, ktorá sa po roku 1849 rozpadla. Po neúspešnom pokuse vyvolať vo februári 1853 povstanie v Miláne žil 3 roky v ilegality. Vytvoril nové politické zoskupenie – Stranu činu. Pod vplyvom spolupráce s bývalým neapolským dôstojníkom Carlom Pisacanom si osvojil názor, že nová národno-sociálna revolúcia musí začať na agrárnom juhu polostrova. Výsledkom týchto úvah bola neúspešná výprava na ostrov Sapri v júni 1857. Po nej sa Mazzini dostával do politickej izolácie. Začal sa prejavovať posun v prospech umiernennej pozície, čo vyvrcholilo, keď sa k nej priklonil G. Garibaldi. Renesanciu zažili Mazziniho názory až na jar 1860 v súvislosti s výpravou na Sicíliu.

Úpadku Mazziniho vplyvu výrazne napomohol vývoj v Piemonte. Tu ponechal po revolúcii Viktor Emanuel II. v platnosti ústavu. Navyše sa vláda nebránila reformám, čím s prijateľným odstupom držala krok s vývojom vo vyspelej Európe. Po politickej kríze v súvislosti so zákonom o civilnom sobáši sa v roku 1852 dostal do čela vlády Cavour, jeden z hlavných predstaviteľov umierneného tábora. Už predtým ako minister poľnohospodárstva presadzoval program hospodárskej liberalizácie a v nastúpenom trende pokračoval i vo funkcii predsedu vlády. V nemalej miere sa zaslúžili o urýchlené vybudovanie modernej infraštruktúry a zriadenie Národnej banky.

Hospodárska sloboda nebola mysliteľná bez politickej slobody. Toho si bol Cavour vedomý a presadzoval zníženie vplyvu cirkvi a ďalšie reformy. Piemont bol jediným talianskym štátom, v ktorom fungoval parlamentný život, bola rešpektovaná ústava, platila sloboda tlače a spolčovania. Preto sa stal novým domovom pre mnohých vystáhovalcov z ostatných talianskych štátov.

Cavour dlho považoval možnosť zjednotenia Talianska pod vládou savojskej dynastie za prakticky nereálnu. V 50. rokoch 19. storočia sa však situácia, najmä z medzinárodnopolitického hľadiska, javila omnoho priateľnejšou, ako mohol predpokladať. Došlo k zhoršeniu rakúsko-ruských a rakúsko-pruských vzťahov, Napoleon III. sa zdal byť naklonený osobe Cavoura a navyše Piemont sa vstupom do krymskej vojny po boku Francúzska a Británie zaradil medzi veľmoci. O to väčšie prekvapenie spôsobil nezáujem veľmocí o otázku zjednotenia Talianska na parížskom kongrese v roku 1856. Cavour sa preto priklonil k názoru, že nebude možné zjednotiť krajinu diplomatickou cestou.

Pre vojnu za národné oslobodenie a zjednotenie hľadal spojenca vo Francúzsku. Základné zásady spojeneckej zmluvy boli stanovené na tajnom stretnutí Napoleona III. s Cavourom v júli 1858 v Plombières. Napoleon III. žiadal Savojsko a Nizzu (Nice), za čo bol ochotný vyhlásiť spolu s Viktorom Emanuelom II. vojnu Rakúsku a zotrvať v nej, kým Rakúšania neodídu z Lombardska a Benátska. Tieto územia mali po vojne pripadnúť sardínskemu kráľovi. Uvedené ustanovenia dohody boli zverejnené začiatkom roka 1859 a potvrdil ich sobáš princeznej Clotildy s princom Jérômom Bonapartem.

Obidve strany sa pripravovali na vojnu. Popri vojenských prípravách boli nemenej dôležité diplomatické a spravodajské akcie, ktorých cieľom bolo izolovať Rakúsko a postaviť ho do úlohy agresora. To sa aj podarilo. Situácia na bojisku sa taktiež vyvíjala v prospech francúzsko-piemontského vojska. V bitke pri Magente Rakúšania nevyužili početnú prevahu a museli vyprázdniť Miláno. Prehrali tiež nečakanú bitku pri Solferine (po nej vznikol z iniciatívy Švajčiara Henriho Dunanta Červený kríž, ktorého cieľom bola pôvodne starostlivosť o ranených a chorých vojakov, neskôr i zajatcov a vojnami či katastrofami postihnutých ľudí). To dávalo Talianom nádej na rýchle víťazstvo. Objavili sa ale nepredvídané okolnosti. Niekoľko dní po Solferine ponúkol Napoleon III. Františkovi Jozefovi I. prímerie, ktoré bolo podpísané v meste Villafranca dokonca bez vedomia Viktora Emanuela II. Vojna tým skončila, pretože sardínska vláda sa neodhodlala pokračovať vo

vojne bez Francúzska. Konečná mierová zmluva bola podpísaná 10. 11. 1859 v Zürichu. Rakúsko sa vzdalo väčšiny Lombardska aj s Milánom (ale bez pevností Peschiera a Mantova). Rozčarovaný Cavour podal demisiu.

Dôvodov na takéto konanie mal Napoleon III. hneď niekoľko. S pribúdajúcim časom sa oprávnene obával, že situáciu využije na riešenie sporov na Rýne Prusko, čo by viedlo k vojne na dvoch frontoch. V Toskánsku, Parme a Modene vyprovokoval Národný spolok nekrvavé nepokoje, ktoré sa pokúšali zosadiť miestnych panovníkov a pripojiť k Sardínskemu kráľovstvu. Takého revolučného ľudového spôsobu zjednotenia sa Napoleon III. obával. Uvedomil si tiež, že zjednotenie oslabí pozície Francúzska na Apeninskom polostrove i v regióne ako aj pozície pápežského štátu, čo by mohlo viesť k zníženiu sympatií voči cisárstvu vo Francúzsku. V neposlednom rade treba dodať, že vojna, ktorej hlavné bremeno nieslo Francúzsko, bola nákladná.

Napoleon III. sa svojím konaním dostal do nepríjemnej situácie. Talianov si znepriatelil prímerím, Rakúšanov tým, že odmietol dosadiť zvrhnutých vládcov a nastoliť predvojnové pomery, a Francúzov tým, že vojna im nič nepriniesla. K jej riešeniu výrazne prispel Cavour, ktorý sa v januári 1860 vrátil k moci. V priebehu marca a apríla rozhodli ľudové hlasovania (hlasovalo dospelé mužské obyvateľstvo) o pripojení Emilie (označenie Parmy, Modeny a časti územia pápežského štátu – Romagna) a Toskánska k Piemontu a Savojska a Nizy k Francúzsku.

Do jari 1860 bola politická iniciatíva v rukách Cavoura a tábora umiernených. Po pripojení Toskánska a Emilie nastala odmlka, ktorá súvisela s ich presvedčením, že za daných okolností dosiahli maximum. Aktivity sa opäť chopila Mazziniho skupina. Jej prívrženci nesúhlasili so zastavením procesu zjednotenia a verili, že ak nie je v stave pomôcť diplomacia, tak musí zasiahnuť ľud. Vrátili sa k staršej Pisacanovej a Mazziniho myšlienke vyslať výpravu na Sicíliu, kde už prebiehala protibourbonovská vzbura. Pre plán sa napriek nesúhlasu Cavoura i Viktora Emanuela II. podarilo získať Garibaldiho. Ten na prekvapenie dokázal s hŕstkou nadšených ozbrojencov poraziť pravidelnú armádu. Garibaldi prijal od Viktora Emanuela II. titul diktátora Sicílie a vyhlásil lojalitu monarchii, na druhej strane ale neskrýval odhodlanie pochodovať na Rím. Začal skrytý boj o politickú moc medzi ním a Cavourom. Politicky skúsenejší Cavour, ktorý už vtedy tušil problémy s vyrovnávaním rozdielov medzi severom a juhom budúceho Talianska, eliminoval Garibaldiho ambície presadením plebiscitu v Kráľovstve oboch Sicílií. Konal sa v októbri a priniesol súhlas s pripojením. Garibaldi odovzdal moc Viktorovi Emanuelovi II. a zriekol sa výpravy na Rím. Medzitým získal Cavour od Napoleona III. súhlas, aby obsadil Marky a Umbriu, časti pápežského štátu, kde sa tiež realizovali ľudové hlasovania. 27. 10. 1860 sa Garibaldi a Viktor Emanuel II. so svojimi vojskami stretli v Teane.

Viktor Emanuel II. bol prvým celotalianskym parlamentom 17. marca 1861 v Turíne slávnostne vyhlásený za talianskeho kráľa. Taliansko bolo zjednotené, hoci mimo ešte stále ostával Rím s okolím (tzv. vlastné Patrimonium sancti Petri) a Benátsko. Zjednotenie

prebiehalo kombinovane – nielen vojnami a diplomatickými aktivitami za účasti európskych veľmocí, ale aj za príspevku revolučného hnutia. V Taliansku ostali zachované monarchie a prežívali pozostatky feudalizmu. Na celú krajinu bola rozšírená platnosť piemontskej ústavy z roku 1848. Podľa nej disponoval všetkou výkonnou mocou panovník. Zákonodarná moc patrila parlamentu. Ten mal dve komory – senát menovaný kráľom a volenú poslaneckú snemovňu. Volebné právo sa obmedzovalo na mužov starších ako 25 rokov, ktorí vedeli písať a čítať a platili stanovenú výšku dane. Oklieštené boli občianske slobody. S daným stavom vyjadrili súhlas okrem Rakúska všetky európske veľmoci.

V zahraničnej politike sa taliansky kráľ aj naďalej spoliehal na spojenectvo s Francúzskom. V lete 1862 preto prekazil Garibaldiho pokus o pripojenie zvyšku pápežského štátu, ktorého nezávislosť garantovalo práve Francúzsko. V roku 1864 bola podpísaná francúzsko-talianska zmluva, ktorou sa Taliansko zaviazalo neobsadiť Rím a presunúť hlavné mesto z Turína do Florencie. Priaznivá situácia na ďalšie rozšírenie Talianska nastala až v roku 1866 v súvislosti s prusko-rakúskou vojnou, kedy Taliani napriek nesúhlasu Francúzska pomohli Prusku otvorením južného frontu. Napriek vlastnému vojenskému neúspechu (boli porazený v bitke pri Custozze v júni a pri ostrove Vis v júli 1866) získali po víťazstve Pruska Benátsko. Proces zjednotenia Talianska bol zavŕšený počas nemecko-francúzskej vojny. Taliansko využilo porážku Francúzska, anektovalo zvyšok pápežského štátu a 20. 9. 1870 obsadilo Rím, ktorý sa stal hlavným mestom krajiny. Pápežovi ostal len Vatikán. Vzájomný pomer medzi Talianskom a pápežom bol potom stanovený zákonom v máji 1871.

Zjednotením boli naplnené predpoklady pre ďalší politický, hospodársky a kultúrny rozvoj talianskeho národa.